

SONČEK
ZGORNJE GORENJSKE
Društvo za cerebralno paralizo

Datum: 9. maj 2012

POROČILO O OGLEDU BOHINJA

Bohinj je geografsko ime za prostor, ki obsega Zgornjo in Spodnjo Bohinjsko dolino, Nomenjsko dolino in jezersko skledo. K Bohinju prištevamo še nekaj višje ležečih naselij, kot so Koprivnik, Gorjuše in Nemški Rovt. Bohinj leži na jugovzhodnem delu Julijskih Alp. Tako pa je Bohinj opisal dr. Julius Kugy v svojem delu Julijske Alpe v podobi: » Bohinjska dolina - dolga odprta kotlina, skozi katero se pretaka v skalah rojena Savica s svetlo zelenimi vilinskimi vodami, sočnimi travniki z idiličnim čarom, iz tihega miru pozdravljajoče prijazne vasi, okrog gore slikovitih obrisov, zavite v temne smrekove gozdove, v višavah na oblakih praznični prestol Triglava. « Od prve poselitve pa vse do poznega srednjega veka so glavne poti potekale proti Primorski. Bohinj je bil namreč tako v gospodarskem kot v kulturnem smislu dolgo časa bolj povezan s Primorsko kot pa s Kranjsko. Do Bleda je iz Bohinja vse do 16. stoletja vodila le ozka pot skozi Sotesko. Del poti je bil vsekan v skalo. Kasnejši lastnik fužin v Bohinju, Žiga Zois, je dal to pot zaradi vedno večjih trgovskih potreb razširiti.

Naselitev in železarstvo

Bohinj je zelo staro poselitveno območje. Poljedelstvo je bilo zmeraj bolj skromno, prebivalci so živeli predvsem od pašništva. Travniki v dolinah so dajali dovolj sena za zimo. Da seno v tem predelu, kjer je obilo dežja, ne bi gnilo, so si omislili kozolce, ki so v Evropi posebnost - namreč kozolce dvojnike (« toplarje «), v katerih je obenem veliko prostora za spravlanje kmetijskega orodja. Cela skupina takih slikovitih, rokodelsko spretno narejenih stavb stoji ob gručasti vasi Studor v Zgornji Bohinjski dolini. Bohinj je bil naseljen že v bronasti dobi, o čemer pričajo arheološke najdbe. Zаметki bohinjskih vasi so oblikovali v obdobju železne dobe, ki je hkrati tudi začetek bohinjskega železarstva, saj so bila tu nahajališča bobovca, železove rude, ki so omogočala preživetje številnim rodovom. Najstarejše naselbine v Bohinju segajo v 7. stoletje pr. n. št. Na Ajdovskem gradcu (vzpetina vzhodno od Bohinjske Bistrice) so bile izkopane številne najdbe. Tu je najdišče poznorimske oziroma zgodnjekrščanske naselbine, ki je najbolj raziskana iz tistega časa na Slovenskem. France Prešeren je v Krstu pri Savici semkaj postavil prizorišče zadnjega boja med Črtomirjem in Valjhunom. Železarstvo je predstavljalo ekonomsko osnovo Bohinja. V prvem obdobju pa je bila temelj stare kulture, ki je prav zaradi tega zaživela v Bohinju. Železarstvo in fužinarstvo se je izredno razmahnilo v 16. stoletju. Nastali so železarski obrati v Bistrici in v Stari fužini. Leta 1777 je fužine kupil Žiga Zois, ki je razširil pot proti Kranjski, kasneje skušal izboljšati tudi oskrbo fužin z rudo in tako izboljšal položaj bohinjskih fužin. Zgradil je most čez Mostnico, Hudičev most. Kljub številnim ukrepom, ni uspel konkurirati cenejšemu švedskemu in angleškemu jeklu. Njegov naslednik, nečak Karel Zois in kasneje Žena Serafina, je fužine prodala Kranjski industrijski družbi, ki je upravljala s fužinami vse do velikega požara 1891, v katerem so pogorele bistriške fužine. Proizvodnjo železa so takrat prenesli na Jesenice. Tako se je končalo več kot 2500 - letno obdobje železarstva. Večji del Bohinjcev se je začelo ukvarjati s kmetijstvom in gozdarstvom.

Bohinjska železnica

Pripravljalna in gradbena dela na Bohinjski progi so se začela leta 1900. Leta 1906 je prestolonaslednik Franc Ferdinand slovesno odprl bohinjski predor, enega najpomembnejših predorov na trasi nove proge, ki je povezala Srednjo Evropo z Jadranskim morjem. Pri gradnji Bohinjske proge je sodelovalo 14.897 delavcev, ki je gradilo številne objekte, tako predore kot mostove v soteskah Save Bohinjke, Bače in Soče. Bohinjcem je proga odprla okno v svet, ter jim po gospodarski katastrofi, ki jih je doletela, ko so pogorele fužine v Bohinjski Bistrici, odprla nove možnosti razvoja predvsem na turističnem področju.

Planšarstvo

Bohinj je bil stoletja naše najmočnejše planšarsko središče. Planšarstvo, katerega začetki segajo v 13. stoletje in z njim povezano sirarstvo, je skozi zgodovino predstavljalo temelj kmetijstva v Bohinju. Premalo obdelovalnih površin, dolge zime in kratka poletja so bili vzroki, da so se prebivalci v glavnem ukvarjali z živinorejo. Mleko in mlečni izdelki so bili dolgo časa glavna osnova vsakdanje prehrane. V preteklosti je delovalo približno 40 planin, ki so danes večinoma opuščene. Od maja do sredine julija so se selili planšarji z živino na spodnje in od tu na visoke planine, jeseni pa so se v stopnjah spet vračali v dolino. Na Uskovnici npr. so ostajali vse do Božiča. Do sredine 19. stoletja je bilo sirarstvo organizirano tako, da je vsak majer (planšar) sam predeloval mleko v mlečne izdelke. Med mlečnimi izdelki ima posebno mesto sir mohant, ki je še danes posebnost v Bohinju. Prelomnica v bohinjskem planšarstvu in sirarstvu se je zgodila v 60. in 70. letih 19. stoletja. Takrat so začeli ustanavljati sirarske zadruge. Takrat je nastal tudi sir, podoben švicarskemu ementalcu, Bohinjski sir. Razvoj se je nadaljeval tudi v prvi polovici 20. stoletja, kljub prvi in drugi svetovni vojni. Še v času med obema vojnama so sirarje pošiljali na izobraževanje v Švico. Po drugi svetovni vojni je sirarstvo počasi zamiralo. Danes pa se trudijo za ponovno oživitev zaradi turizma.

Živalstvo in rastlinstvo

V Bohinju raste preko 1000 različnih rastlinskih vrst. Spadajo v alpsko apneniško floro, ki je med najbogatejšimi v Evropi. Nekatere rastlinske vrste rastejo samo v Bohinju in so tako dobile ime po Bohinju ali Triglavu: Zoisova zvončnica (*Campanula zoysii*), triglavski svišč (*Gentiana terglouensis*), ... Živalstvo v Bohinju je prav tako pestro. Pestrost živalskih vrst je posledica velike višinske razlike, vpliva Sredozemskega morja in geološke podlage. Med vretenčarji so posebni znani planinski orek, veliki petelin in ruševca. Med divjadjo je najbolj značilna in številna vrsta gamsa.

Naravne znamenitosti

- Bohinjsko jezero je največje slovensko stalno jezero , dolgo 4100 m, široko 1200 m, najgloblje 45 m in premore kar 100 milijonov m³ vode. Je tektonsko ledeniškega nastanka. V njem živi 65 vrst alg in vsaj 15 vrst rib - jezerska postrv (*Salmo trutta*), menek (*Lota lota*), klen (*Leuciscus cephalus*), pisanec (*Phoxinus phoxinus*), jezerska zlatovčica (*Salvelinus alpinus*), potočna postrv, ostriž, šarenka, rdečeperka, lipan, koreselj, som, blistavec, kapelj V zadnjih 20 letih se je število vrst rib v Bohinjskem jezeru potrojilo iz več ali manj znanih razlogov, kot so nekontrolirani vnosi neautohtonih rib v jezero.
- Izvir in slap Savice je kraški izvir, kjer prihaja Savica ob normalnem vodostaju na dan na nadmorski višini 836 m. Velik slap pada 71 m globoko v tolmun. Na nadmorski višini 790 m je še en izvir, t.i. mali slap. Ob zelo nizkem vodostaju veliki slap usahne in takrat odvajava vso podzemno vodo mali slap. Voda nato teče po strugi Savice in se izliva v Bohinjsko jezero. V reki Savici živi 5 vrst rib: potočna postrv, šarenka, lipan, menek in klen.
- Izvir potoka Bistrica je ena od popularnih izletniških točk.
- Grmečički slap je eden najlepših manjših slapov z majhnim globokim jezercem v podnožju. Mogočen razpenjen vodni pramen brez prestanka pada z roba okrog 8 m globoko. Nad tem slapom se zvrsti še več manjših slapov v koritu Grmečice.
- Slapova Ribnice, visoka 11 in 15 m, v spodnjem delu korit Ribnice. Slapovi so težko dostopni.
- Slap Govic je kraški bruhalnik z bruhajočim slapom ob velikih deževjih in je eden manjših pritokov Bohinjskega jezera. Ob močnih nalivih se voda podzemnega jezera dvigne, se po rovu prebije skozi vhod in v močnem bobnečem slapu pada proti jezeru. Opazimo ga na severni strani jezera na pobočjih Pršivca.
- Slap Mostnice je 21 m visok slap v zatrepu doline Voje in korita Mostnice - okoli 2 km dolga in do 20 m globoka korita med Vojami in Staro Fužino.
- Slap Peračica je 102 m visok slap pri Logu med Bitnjami in Nomenjem.
- Soteska Save, tik za hotelom Kompas, dolga približno 1 km.
- Ledeniške morene (bočne, talne in čelne) so lepo ohranjene iz zadnjih stadijev poledenitve.

- Črna prst je najvzhodnejši vrh Spodnjih bohinjskih gora. Odlikuje se po posebno bogatem in izjemnem rastlinstvu, na katero vpliva njena posebna geološka zgradba in položaj na južnem robu ledenodobnih poledenitev.

Varstvo narave

Pretežni del Bohinja, njegov visokogorski svet pa v celoti, je zaščiten s posebnim zakonom, saj spada v Triglavski narodni park (TNP). Robno območje TNP zajema območje kulturne krajine, kjer že stoletja gospodari človek. Varstveni ukrepi so prilagojeni prvinskemu gospodarstvu in razvoju stalnega prebivalstva, zato je tu manj omejitev. Osrednje območje ali jedro TNP zajema zgornje dele nekaterih dolin in celotno visokogorje. V njem je človekova dejavnost podrejena naravnovarstvenim interesom, zato je uzakonjeno strogo varstvo.

Prva svetovna vojna

Prva svetovna vojna se je za Bohinjce začela leta 1915, ko je Italija vstopila v vojno in se je odprla krvava soška fronta. Bohinj je postal zbirališče vojakov in materiala za fronto med Batognico in Mrzlim vrhom v Krnskem pogorju. Od železnice v Bohinjski Bistrici je do Ukanca vodila ozkotirna železnica, ki so jo zgradili konec leta 1915. Od tam so sprva vagone vlekli s konjsko vprego, leta 1917 pa so progo elektrificirali. S konji so od končne postaje tovorili preko Komne do Bogatinskega sedla. Jeseni leta 1915 so zgradili sistem žičnic. Tako so ves material lahko pripeljali do neposrednega zaledja bojišča na Krnu in Mrzlem studencu. V Bohinju so bila tri vojaška pokopališča in več barakarskih naselij.

V torek 8. maja 2012 smo se člani društva SONČEK ZGORNJE GORENJSKE v popoldanskem času odpravili na ogled muzejev Bohinja. Pot smo pričeli na Jesenicah in potnike pobirali na avtobusnih postajah vse do Bleda. Vožnjo smo nadaljevali do Bohinjske Bistrice, kjer smo si ogledali Muzej Tomaža Godca. Izvedeli smo, da sta v Godčevi hiši v Bohinjski Bistrici od leta 1979 na ogled dve stalni muzejski zbirki: - Usnjarski muzej in Mali vojni muzej Soške fronte 1915 - 1917. Na kratko nam je bilo predstavljeno življenje nekdanjega lastnika, odličnega športnika in heroja NOB Tomaža Godca. Tomaž Godec je bil rojen v Bohinjski Bistrici 15. decembra 1905. Pri 15 letih je začel pomagati očetu v usnjarni, izučil se je za strojarja in imel kasneje v Bohinjski Bistrici majhno usnjarno. V najstniških letih so ga navdušile planine in smučarski šport. S 17 leti je sodeloval pri ustanovitvi plezalnega društva Skala. Po vajeniški dobi je tri leta in pol delal kot usnjarski pomočnik v kranjski tovarni usnja Polak. Leta 1925 mu je umrl oče, posestvo je prevzel brat Blaž, ki pa ni uspel odplačati dolgov. Prišlo je do licitacije le - te, a jo je Tomaž Godec odkupil s svojimi in materinimi prihranki. Treba je bilo premagati revščino, vendar Godec je bil priden delavec. Obrt je stekla, začel se je ukvarjati tudi s trgovino. In ponovno je zaživelo njegovo športno življenje. V Bohinjski Bistrici so obnovili prvo smučarsko skakalnico v Jugoslaviji, prav tako pa je dal Godec pobudo za gradnjo nove skakalnice, ki jo je projektiral Norvežan Hansen. Organiziral je več smučarskih tekem, na katerih je tudi sam sodeloval. Leta 1928 je bil državni prvak v teku na smučeh. S tem rezultatom se je uvrstil v državno reprezentanco in sodeloval na mednarodnih tekmovanjih, kjer je uspešno zastopal domovino. Največ napora je vlagal v razmah planinstva, gradnjo planinskih domov in v širjenje turizma. Zamisel za gradnjo koč na Planini na Kraju in doma na Komni je bila njegova. Kdaj je vstopil v KP, ni znano, dejstvo pa je, da je od leta 1933 / 1934 bil vse bolj tudi politično aktiven. V Godčevi usnjarni se je marca 1939 konstituirano začelo vodstvo Komunistične partije Jugoslavije. Josip Broz - Tito je namreč v času svojega bivanja v Sovjetski zvezi (od avgusta 1938 do januarja 1939) dobil mandat Kominterne, da v tedanji Jugoslaviji ustanovi Centralni komite Komunistične partije Jugoslavije (CK KPJ). Tako so med 15. in 18. marcem 1939 v usnjarni Tomaža Godca sklicali sestanek ožjega partijskega vodstva in se konstituirali kot CK KPJ. Člana dotedanjega partijskega vodstva sta bila tudi Edvard Kardelj in Milovan Djilas; člani novo konstituiranega CK KPJ pa so bili: Josip Broz - Tito, Edvard Kardelj, Milovan Djilas, Franc Leskošek, Miha Marinko in Aleksander Ranković; do aretacije maja 1939 pa verjetno tudi Josip Kraš. Centralni komite je v tedanji Godčevi usnjarni ocenil notranjepolitični položaj, podal analizo parlamentarnih volitev, razpravljal o možnostih širjenja Delavske stranke, o krepitvi sindikalne enotnosti in o združevanju vseh sil proti nevarnosti fašistične agresije. Godec je leta 1939 organiziral Zvezo delovnega ljudstva v Bohinju, leta 1940 pa se je kot delegat udeležil 5. državne konference KPJ v Zagrebu. Po okupaciji leta 1941 je bil eden glavnih organizatorjev NOB v Bohinju in oborožene vstaje decembra 1941. Marca 1942 so ga okupatorji zajeli. Vedeli so, da so prijeli voditelja bohinjskega upora in so hoteli od njega izvedeti nove podatke. Kljub strahovitemu mučenju v Begunjah ni izdal ničesar. Nemci so na plakatih objavili vest, da je bil Tomaž Godec ustreljen 19. aprila 1942 v Mauthausu, vendar je verjetno umrl že zaradi mučenja v Begunjah. Z ogledi smo pričeli v Usnjarskem muzeju, kjer smo videli rekonstrukcijo usnjarske obrtne delavnice, ki je bila v hiši

do druge svetovne vojne, njen lastnik pa je bil Tomaž Godec. Danes edini usnjarski muzej v Sloveniji prikazuje način strojenja kože, ki je bil običajen v tistem času. Svežo kožo so najprej temeljito sprali v potoku, ki teče za hišo, jo nato namočili v apneno kopel in ko je z nje odpadla dlaka so jo ponovno temeljito sprali z vodo, potem pa iz nje s posebnim orodjem odstranili vso maščobo in mesnino. Kožo so zopet oprali in ji iztisnili pigmente ter korenine dlak na zgornji strani ter jo po potrebi stanjšali. Po namakanju v pasjih, golobjih in kurjih iztrebkih so začeli s strojenjem. Kože so zložili v posebno strojilno kad, v kateri je bila zmes čreslovine in vode. Čreslovino so pridobili iz smrekovega lubja, zdrobljenega na drobirki, ki jo je poganjalo vodno kolo. Kože so v kadeh dnevno mešali in dodajali vse več čreslovine. Po šestih do dvanajstih mesecih je bila koža dovolj strojena in so jo lahko odcedili. Takšno kožo so potem v sodu namastili, temeljito pregnetli, nato pa z nje s topim nožem odstranili odvečno maščobo ter jo s kamnitim rezilom zgladili. Ko se je koža primerno osušila, so jo ponovno gladili s kamnitim nožem, da je postala gladka in enakomerno debela. Med zadnjo fazo obdelave, lomljenjem je postala koža mehka in voljna in slednjič pripravljena za prodajo. Sledil je ogled Malega vojnega muzeja Soške Fronte (1945 - 1917), ki prikazuje čas prve svetovne vojne in sicer severni del Soške fronte od roba Banjške planote do Mrzlega vrha in jugovzhodni del Koroške fronte od Krna do Rombona. Razstavljenih je več kot 1100 različnih eksponatov in dokumentov, ki na svoj edinstveni in včasih pretresljiv način opisujejo po eni strani strateški potek bojev, po drugi pa življenjsko stisko vojakov, ki so v teh bitkah sodelovali. Razstava govori tudi o vojni propagandi, pomanjkanju surovin, o nastalih socialnih problemih, o vojaško organiziranem frontnem zaledju in o sami fronti. Konstituiranje CK KPJ - Josip Broz - Tito je v času svojega bivanja v Sovjetski zvezi (od avgusta 1938 do januarja 1939) dobil mandat Kominterne, da v tedanji Jugoslaviji ustanovi Centralni komite Komunistične partije Jugoslavije (CK KPJ). Tako so med 15. in 18. marcem 1939 v usnjarni Tomaža Godca sklicali sestanek ožjega partijskega vodstva. Na tem sestanku se je dotedanje partijsko vodstvo konstituiralo kot CK KPJ. Sledil je ogled Železne poti, kjer so predstavljene sledi človeka na območju vzhodnih Julijskih Alp od bronaste dobe do zgodnjega srednjega veka. Mednarodni projekt Železna pot združuje različne alpske dežele s skupno preteklostjo rudarstva. Glavni cilj projekta je ovrednotenje z rudarstvom zaznamovanih pokrajin in s tem lokalne in regionalne identitete. V Gorenjskem muzeju (katerega del je muzej Tomaža Godca) so v okviru študij in raziskav dokumentirali, odkrivali in raziskovali nova arheološka najdišča in pozabljena rudna najdišča na območju Pokljuke, Triglavskega pogorja, Spodnjih bohinjskih gora in Jelovice. Arheološka najdišča na območju vzhodnih Julijskih Alp ležijo na visokih planinah z nadmorsko višino okoli 1500 metrov, na naravnih pašnih območjih nad gozdno mejo in večinoma na območjih z železovo rudo. Nekatera so ob poteh, ki vodijo čez gorske prelaze iz Bohinja v Posočje. 21. junija 2008 so v muzeju prvič razstavil tudi zbirko rimskih novcev, ki so jih našli pri izkopavanju pri cerki sv. Janeza v Ribčevem Lazu. Zbirka trenutno ni več na voljo za ogled (bila je samo v času bohinjske muzejske noči). Sledila je vožnja do Srednje vasi v Bohinju, kjer smo si ogledali Muzej bivalne kulture - Oplenovo hišo pod Studorom, ki je bila za javnost odprta leta 1991. Oplenova hiša je bohinjska domačija stegnjenega tipa, ki pod skupno streho združuje stanovanjske in gospodarske prostore. Je ena od redkih hiš, v katerih je še mogoče zakuriti na ognjišču črne kuhinje. Stavba je zidana in kombinirana z lesom. Dovoz po mostu na nadhlevski skedenj je speljan mimo stanovanjskega dela, kar je značilna bohinjska posebnost. Stanovanjski del sestavljajo veža s kuhinjo, hiša in kamra, podstrešje in klet. Črno kuhinjo s šipovnikom, ki so ji konzervatorski posegi vrnili prvotno podobo brez dimnika, loči od veže le obok - šipovnik. V njej smo videli tri kurišča: odprto ognjišče, kurišče za peč in zidan kotel za kuhanje prašičje hrane. Tudi danes, kot v prejšnjem stoletju pred dozidavo dimnika, se dim vali pod stropom na podstrešje, šipovnik pa mu določa najnižji nivo. Hiša je osrednji bivalni prostor z mizo pod bogkovim kotom, klopmi ter lončeno pečjo z ležiščem nad njo, tako imenovanim pungratom. V prejšnjem stoletju so v zimskem času v hiši tkali, o čemer danes pričajo razstavljene hišne štatve. Kamra je bila predvsem spalnica in kot dokazuje stara listina, tudi prostor za preužitkarje. Žito, pridelke, obleko, obutev, orodje in podobno so hranili na podstrehi, tako imenovani ispi, v pregradah in skrinjah. S hišo je bilo v prejšnjem stoletju združeno precej obdelovalne zemlje, o čemer pričajo za tedanje razmere velik hlev, skedenj in posebna shramba za steljo. Zadnji lastniki so posedovali le malo zemlje in več gozda, od živine pa so gojili le po nekaj koz, za katere so na skednju hranili seno in vejnike. Na skednju je tako kot nekdanj shranjeno kmečko orodje in pripomočki - voz lojtnik, sami krtiči, gnojni koš, orodje za cepljenje skodel in popravljanje lesenih predmetov, brusni kamen itd. Mnogo od tega so prispevali sosedje - vaščani Studorja. Večina razstavljene opreme in vse pohištvo je zapuščina zadnjih lastnikov. Sedanja stavba je bila verjetno zgrajena v začetku 19. stoletja, postavili pa so jo namesto starejše lesene hiše; pri zidavi kletnega stropa so namreč uporabili tram s tremi malimi okenci. Pri arheološkem sondiranju v veži in kuhinji je bilo najdenih več kovancev iz devetnajstega stoletja. Pri obnavljanju je bila najdena darilna vdolbina na spodnjem nosilnem tramu v bogkovem kotu, ki verjetno predstavlja prvoten način zavarovanja hiše pred nesrečo. Hiša je bila za javnost odprta leta 1991. Oplenova hiša

pod svojo streho sprejme naenkrat manjšo skupino obiskovalcev. Na klopi v hiši je prijetno posedeti in se zamotiti s čim zanimivim iz preteklosti: z izdelavo igračk - punčk in žogic iz blaga ali s tkalsko deščico natkati kazalo za knjigo, zapestnico, trak za lase. Oplenova hiša ni le muzej, je hiša dejavnosti in doživetij. Dobro volje smo našo pot nadaljevali do Stare Fužine, kjer stoji Planšarski muzej. Bohinj je bil stoletja naše najmočnejše planšarsko središče. Tu je največ planin, najbolj nagosto so posejane, najvišje planine segajo pod vrh Triglava. V Bohinju je bilo razvito planšarstvo z mlekarstvom v najbolj intenzivni obliki. Od maja do sredine julija so se planšarji z živino selili na spodnje in od tu na visoke planine, jeseni pa so se v stopnjah spet vračali v dolino. Na Uskovnici so npr. ostajali vse do božiča. Leto 1873 je velika prelomnica v zgodovini bohinjskega planšarstva. Tedaj so tu uvedli zadružno sirarstvo in izdelovanje sira na švicarski način. Poprej so planšarji sami, vsak v svoji koči, predelovali mleko - največ v maslo, ki so ga v velikih količinah prodajali v Trst. Umnejše zadružno organizirano sirarstvo po švicarskem vzoru je ob podpori kmetijskih oblasti uvajal v Bohinju v sedemdesetih letih preteklega stoletja Janez Mesar, tedanji župnik v Bohinjski Bistrici. Zacvetela je trgovina z bohinjskim sirom, ki je domačinom prinašala pomemben zaslužek. Leta 1958 so pridelovali velike količine sira na 28 planinah. Po letu 1971, ko so odprli v Srednji vasi sodoben mlekarski obrat je sirarstvo vse bolj zamiralo. Zdaj ga ohranjajo pri življenju ostareli in osameli planšarji le še na redkih planinah. Mnoge so povsem opustili, na drugih pasejo le še jalovo govedo. Intenzivna mlekarska dejavnost je poprej zahtevala veliko število planšarjev. V Bohinju se je vse v drugo polovico 20. stoletja ohranila najstarejša oblika v organizaciji pastirstva, individualno pastirstvo. Vsak gospodar je imel v planini svojega planšarja in svoje planšarske zgradbe. Le na najvišjih planinah so jemali planšarji v oskrbo tudi živino drugih gospodarjev. Vsak planšar je imel gori poleg goveje živine še enega ali dva prašiča nekateri tudi trop koza. Leta 1958, ko je bilo planšarstvo še v polnem razmahu je odšlo v planine 90 % živine. Planšarsko delo so opravljali sinovi in hčere gospodarjev, strici in tete pa tudi ostareli gospodarji - potem ko so izročili kmetijo mladim. Po drugi svetovni vojni je bilo v Bohinju še vedno več mladih kot starih planšarjev. Val industrializacije je pognal mlade tudi iz teh vasi. Zdaj ohranjajo planšarstvo pri življenju le še maloštevilni ostareli domačini. Planšarski muzej v Stari Fužini je bil odprt leta 1971. Urejen je v opuščeni vaški sirarni, zgrajeni leta 1883, kjer so leta 1967 še izdelovali sir in kjer so sirarski mojstri v poletnem času skrbeli za zorenje velikih hlebov sira, ki so jih nosači vsak teden prinašali s planin, ki pripadajo gospodarjem iz Stare Fužine in sosednje vasi Studor. Leta 1990 so muzej vsebinsko dopolnili in preuredili. V prvem prostoru smo videli prikazan lesen planšarski stan z notranjo opremo s planine Zajamniki. Na vhodni fasadi stana je slabo vidna letnica 1849. V zadnjih dveh desetletjih so stan uporabljali le še v času košnje in ob drvarskem delu. V drugem prostoru je ohranjena originalna sirarska delavnica z velikima vzdanimi sirarskima kotloma in prešo za oblikovanje hlebov sira. Razstavljeni so originalni predmeti notranje opreme sirarn (sirarsko orodje in pribor, posode za mleko, pinje za izdelovanje masla), veliki kotel na lesenem vratilu iz sirarnev planini Blato. V vitrini je velika " majerska " krošnja, opremljena s potrebščinami, ki so jih planšarji vsako leto ob selitvah v planine nosili s seboj. S fotografijami so prikazane sirarne in sirarsko delo v planinah, transport sira v dolino, tudi listinski dokumenti v zvezi z organizacijo sirarstva. Ob vhodu v muzej je kartografski prikaz najstarejših omemb planin (prva sega v leto 973), grafični list s hišnimi znaki, s kakršnimi so zaznamovali gospodarji svoje orodje in posodje. Na nasprotni strani je na panoju portret bohinjskega župnika Janeza Mesarja, gospodarskega in kulturnega preroditelja Bohinjcev. S fotografijami so v tretjem prostoru prikazana značilna bohinjska planšarska naselja in značilne planšarske zgradbe. Na visokih planinah, kjer samo pasejo so značilni enocelični leseni stanovi na stebrih, ki združujejo spodaj prostor za živino, zgoraj pa planšarsko bivališče. Raziskovalci odkrivajo v teh oblikah planšarskih zgradb usedline kulture staroselcev. Na spodnjih planinah imajo gospodarji posebno zgradbo za pastirja in posebno zgradbo za živino - " hlev ", ki ga v ostrešnem delu uporabljajo tudi za shranilo sena, ki ga pridobivajo na teh planinah; ob skupnem pašnem svetu imajo gospodarji še individualno košenino. Ob vhodu v četrti prostor je na desni strani najstarejša upodobitev Triglava, planine Velo polje in bohinjskega planšarja - Baragov bakrorez iz leta 1776, na levi strani pa upodobitev Bohinjca slikarja Ladislava Benescha, leta 1888. V četrtem prostoru smo videli prikazane tudi portrete starih planšarjev, ki so tudi po štiri in več desetletij skrbeli za živino v planinah, dalje planšarske selitve, planšarjev delovni dan, njegova hrana, njegov prosti čas, nazadnje tudi bohinjski kravji bal, tradicionalno bohinjsko turistično prireditev, ki je pognala korenine iz planšarskega praznika ob koncu paše. Prikaz bohinjskega planšarstva oživljajo številni originalni muzejski predmeti. Polni lepih vtisov smo se odpravili do Pizzerije Ema, kjer so nam postregli okusne pizze iz krušne peči. In s tem so se naše dogodivščine današnjega dne tudi končale. Rahlo utrujeni smo nadaljevali še pot proti domu.

Namen izleta je bil, da se spoznamo med seboj, se družimo ter zabavamo in si izmenjamo izkušnje. S tem želimo osebam s posebnimi potrebami pomagati pri vključevanju v normalno življenjsko okolje s pridobivanjem novih izkušenj v različnih okoljih in situacijah, naučiti jih samostojnega in neodvisnega življenja ter osamosvajanja od staršev.

Pripravila sekretarka:
Vanda Hrovatin

predsednik
Jernej Kocjančič

Društvo SONČEK ZGORNJE GORENJSKE je vpisan v register društev, ki ga vodi Upravna enota Jesenice / zaporedna številka: 168 / matična številka: 1173162 / šifra dejavnosti: 94.991 / davčna številka : 52760545 / e-pošta: soncek@telesat.si naslov: Cesta maršala Tita 65 Jesenice 4271 / telefon : 051 604 - 789 / TR.R:03186-1000368041 / Odločba MDDSZ o vpisu v register invalidskih organizacij številka : IO - 017 / 01 /